

Jaargang 5 - nummer 2 - april 2017

koppel

beleef de natuur!

vereniging
voor veldbiologie

Gezamenlijke uitgave KNNV en IVN
in Noord West Overijssel

AGENDA KNNV en IVN

Periodieke bijeenkomsten

De vogelgroep IVN houdt in de maanden september t/m april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand in 't Hoogthij, Oldemarktseweg 117, Steenwijkerwold. In mei en juni wordt er een excursie voor de groep georganiseerd.

De vlinderwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke eerste maandag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk.

De plantenwerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april (m.u.v. december) haar avonden op elke eerste woensdag van de maand in De Klincke, Kerkstraat 16 te Steenwijk. In de maanden mei en juni worden inventarisaties uitgevoerd.

De geologiewerkgroep houdt in de maanden oktober tot en met april haar avonden op elke tweede dinsdag van de maand (tenzij anders vermeld) in De Meenthe, Stationsplein 1 te Steenwijk. Jaarlijks wordt een (meerdaagse) werkgroepexcursie gehouden. Op de webpagina van de KNNV-afdeling is het actuele programma vermeld.

Agenda 2e kwartaal 2017

1 april	KNNV jaarvergadering (landelijk)
8 april	Excursie stinzenplanten
3 april	Vlinderwerkgroep
5 april	Plantenwerkgroep
11 april	Geologiewerkgroep, lezing Hans Steur "400 miljoen fossiele planten"
11 april	Vogelgroep IVN
15 april	Vogelexcursie naar het Lauwersmeergebied
21 april	Excursie De Eese in het kader van de week van het Nationale Park.
27 april	Vogelzangexcursie op Koningsdag
29 april	Vogelexcursie naar Gaasterland
29 april	Fietsexcursie 'Ontdek De Weerribben'
6 mei	t/m 14 mei: nationale vogelweek - nadere info www.vogelbescherming.nl
10 mei	Nachtgalenexcursie in Nederland
13 mei	Excursie vogelzang in park Rams Woerthe
20 mei	KNNV gewestelijke excursie Duursche Waarden
5 juni	Gezinsexcursie Natuurpad Weerribben met als onderwerp 'Wie leven er in het moeras?'
10 juni	Excursie naar de Natuurbrug Wieden-Weerribben
11 juni	IVN Sloopjesdag
17 juni	Dagexcursie naar de Hortus in Haren
24 juni	Fietsexcursie in De Weerribben
25 juni	Gezinsexcursie met als thema 'Vroege zomer in de Rottige Meenthe'

INHOUD

- Agenda KNNV en IVN
- Bij de voorplaat
- Colofon
- Van de redactie
- Van de voorzitters
- Oproepen en mededelingen
- Witte Nieuwjaarswandeling
- Excursies
- Jaar van de Koekoek
- Wat zetten we in de schijnwerpers?
- Wandeltip
- Excursieverslagen
- Onmogelijke waarneming bij Steenwijk
- Uit het IVN-bestuur
- Besturen KNNV en IVN
- Werkgroepen KNNV en IVN

Bij de voorplaat

In Koppel staat dit jaar de Koekoek centraal.

koekoek, fotograaf Gert Stegeman

COLOFON

“Koppel”, jaargang 4, nummer 2, tweede kwartaal 2017.
 Natuurtijdschrift “Koppel” is een gezamenlijke uitgave van de KNNV en het IVN.

Redactie: Greet Sanderse, Rolf Kranenburg, Emile de Leeuw

Vormgever: Dirk Koopmans

Drukwerk: drukkerij Bijzonderdruk te Steenwijk

Belangrijke informatie voor het **aanleveren** van kopij:

- graag op A4 formaat, via de mail en als platte tekst (zonder opmaak).
- geen pdf bestand, foto's als een apart bestand.

Het volgende nummer verschijnt per 1 juli 2017.

Kopij hiervoor graag **vóór 1 juni 2017**.

Redactieadres:

E-mail redactiekoppel@gmail.com

Van de redactie

In de Koppel van dit jaar staat de Koekoek centraal. In dit nummer treft u dan ook een aantal artikelen aan die aan deze bijzondere vogel zijn gewijd.. We nodigen iedereen uit een bijdrage te leveren aan de komende nummers, in de vorm van artikelen, anekdotes en/of foto's.

De vorige Koppel was het eerste nummer van een nieuwe redactie.

We kondigden daarin aan ons in het komende nummer – dit nummer dus- nader voor te stellen. Dat doen wij dus nu.

“Mijn naam is **Rolf Kranenburg**. Ik ben geboren in 1946 in Den Haag en heb mijn jeugd daar grotendeels doorgebracht. Wij woonden vlak achter de duinen en ik heb mijn liefde voor de natuur daar gekregen. Met name in de herfst, vroeg op en naar de vogeltrek kijken.

Na mijn middelbare school heb ik elektrotechniek gestudeerd. Mijn werkzame leven heb ik voor een groot deel (ik denk zo'n 50 a 60%) in het buitenland doorgebracht. Eerst in technische later in leidinggevende functies..

Uit mijn eerste huwelijk heb ik 2 dochters. Nadat ik hertrouwd was ben ik via Zwolle in Ossenzijl komen wonen en dat heeft alles te maken met mijn aandacht voor de natuur.

Andere interesses van mij zijn: filosofie, koken en zeilen”.

“Mijn naam is **Emile Daniël de Leeuw**, in 1952 niet zonder reden geboren op de Vredelaan Laren(NH). Van heel jong af aan werd ik er al op gewezen “Weer of geen Weer” om toch vooral goed rond te kijken in de natuur en vooral te genieten van “Alles wat groeit en bloeit en ons altijd weer boeit”, daar profiteer ik nu nog dagelijks van. Niet alleen liepen toen bijv. op de Gooise heide nog korhoenders rond, maar 't Gooi was ook een unieke plek om mensen zoals Rinke Tolman, Rein Stuurman, professor Voous, maar vooral Henk Slijper te leren kennen. Henk met zijn slechtvalk en zijn prachtige schilderijen en tekeningen inspireerde mij als kind dan ook enorm. Na diverse studies, zakelijke omzwervingen op velerlei gebieden, ben ik uiteindelijk met mijn vrouw, zo rond 2000, bewust neergestreken in het moeras, namelijk de Weerribben in Ossenzijl, IMHO een stukje Holland wat iedereen nu nog denkt te kennen maar feitelijk nergens meer bestaat. En de Weerribben zijn voor mij

nog steeds een dagelijkse inspiratiebron. Wij hebben 1 zoon en 2 kleinkinderen en ik werk nog steeds bij mijn bedrijf in Amsterdam. Overige interesses zijn kunst & architectuur met name toegepaste maar ook neolithisch tot modern, blues & boogie woogie & open water zwemmen & hardlopen.

“Mijn naam is **Greet Sanderse**, in 1943 geboren en verder getogen in Amsterdam. Ik heb Rechten gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam en heb verschillende juridische functies vervuld.

Tot mijn 15e jaar woonde ik vlakbij de grens van Amsterdam west, waarachter zich toen nog de polder uitstreekte. Die vormde tijdens mijn lagere schooltijd een fantastisch speelgebied, waar ik de wondere onderwaterwereld in de sloten ontdekte, zomers op mijn rug lag in het gras en zuigend op zuring naar de wolken, vlinders en vogels keek en vele veldboeketten heb geplukt. In de polder is, denk ik, mijn liefde voor de natuur ontstaan. Mijn kennis daarvan was gering. Veel heb ik later geleerd van mijn echtgenoot, die in zijn jonge jaren lid van de NJN is geweest.

In 1975 verhuisden we vanwege een nieuwe baan van mij naar den Haag, waar we terecht kwamen in het Regentessekwartier, een wijk op ongeveer 20 minuten loopafstand van het strand. We hadden een tuin(tje) en namen een hond, want vergeleken met de Stadhouderskade in Amsterdam, waar we destijds op 4 hoog woonden, was den Haag voor ons “buiten wonen”. Het strand en de duinen, het geluid van de zee, de luchten en de eindeloze verten, die mis ik hier nog wel.

Eind jaren 80 kochten we een kleine woonboot aan de Nieuwkoopse plassen, een laagveengebied zoals de Weerribben. Naast die

woonboot konden we ook onze zeilboot leggen, eerst een kleine Schouw en later een Cornish Crabber. Die Crabber had een midzwaard waardoor zowel in diep als in ondiep water, zoals sloten, kon worden gevaren. Met die boot hebben we alle Nederlandse wateren bevaren. Zo kwamen we op een van onze tochten ook terecht in de Weerribben. Om verschillende redenen besloten we eerder te stoppen met werken – dat kon 11 jaar geleden nog- en gingen op zoek naar een huis buiten de steeds drukker wordende Randstad. Bij onze zoektocht stuitte we op een huis aan het water in Ossenzijl, een prachtige plek met een eigen aanlegplaats voor de boot. Dat za-

gen we helemaal zitten. Hier wilden we samen oud worden. Dat is helaas niet gelukt. Inmiddels woon ik hier alleen en heb een Bed and Breakfast.

Rolf en Emile ken ik via Plaatselijk Belang Ossenzijl. We hebben samen in het bestuur gezeten. Via hen kwam ik in aanraking met het IVN en vervolgens met de KNNV.

Mijn interesses zijn: literatuur, filosofie en geschiedenis, kunst en architectuur (met name de modernistische stroming), tuinieren, de natuur in ruime zin. Verder probeer ik Italië te leren spreken en ben op schilder- en tekenles”.

De voorzitters laten u weten ...

Dat het voorjaar al is verschenen. En dat is niet alleen in het veld waar de eerste bloeiende planten zich laten bewonderen, maar ook in ons hoofd. Nu we dit schrijven, zo eind februari, lokken de roodborst, zanglijster en merel ons al in alle vroegte uit de veren om naar hun zang te luisteren. De territoria worden al weer bezet en het wachten is nu op de eerste soorten die uit hun overwinteringsgebieden terug keren. Zo aan het begin van het tweede kwartaal begint het weer te kriebelen om er met elkaar op uit te gaan en samen te genieten van wat de natuur ons biedt.

Onlosmakelijk met de natuur is 'het milieu' verbonden, een begrip dat veel ruimer is dan natuur alleen. Verheugend was het dan ook te lezen dat een tiental politieke jongerenorganisaties in de aanloop naar de verkiezingen een manifest opstelden, waarin zij pleiten voor een duurzamer Nederland. Als deze Koppel bij u in de bus is gevallen, zijn de verkiezingen achter de rug en weten we of de belangstelling voor natuur en milieu het in positieve zin gehaald heeft, naast natuurlijk de andere belangrijke onderwerpen die ons bezig houden. Maar goed groen raakt ons allemaal.

Speciale aandacht vragen we voor de cultuurhistorische wandeling in De Eese o.l.v. Harry

Bouwman, die door het Nationale Park Wienden-Weerribben wordt gesponsord. Na zijn goed bezochte lezing over de cultuurhistorie van De Eese werd de wens geuit om een aantal onderwerpen in het veld te bekijken. Bij overtekening staan er ook nog twee reserve-data gepland. Verder staat deze Koppel weer boordevol activiteiten van onze verenigingen die erom vragen bezocht te worden. Verschillende vogel- en plantenexcursies geven ons de gelegenheid om onze kennis weer op te frissen en ook de landschapsexcursies (per fiets) maken ons wijzer over de inrichting en het beheer van een aantal gebieden. Wij roepen u op om daarbij te zijn en we wensen u allen een prachtig voorjaar toe. De sneeuw-klokjes en krokussen dagen ons nu al uit om naar buiten te gaan.

Rian Hoogma en Ton Bode

Oproepen en mededelingen

Zoals elders al is aangegeven, is onze afdeling naarstig op zoek naar een aantal mensen dat de organisatie van de activiteiten draaiende wil houden.

Saskia Holleboom en Hugo Hemelrijk hebben eerder te kennen gegeven begin van dit jaar te willen stoppen met de planning van excursies. Wie wil (len) dit belangrijke werk overnemen? De excursies worden georganiseerd i.s.m. het IVN (immers alle activiteiten van beide verenigingen staan open voor alle leden) en werkgroepen. Voor informatie: bel Saskia en/of Hugo: 0521-850963 (of email: saskia_holleboom@hotmail.com) of informeer bij Ton Bode 0521-512074 (voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl).

Theo van de Graaf is al enige tijd geleden gestopt met het organiseren van de maandelijkse lezingen. Momenteel neemt Ton Bode deze functie waar. Maar een voorzitter heeft meer te doen...Dus zijn we nog steeds op zoek naar een opvolger voor Theo. Wie?
Inlichtingen bij Ton Bode.

Jammer is, dat op de herhaalde oproepen om even te helpen om stoelen en tafels alsmede het projectiescherm op te zetten voor een lezing en daarna weer op te ruimen weinig respons is gekomen.

Even 10 minuten eerder komen en/of later weggaan, moet toch kunnen? En het verlicht de werkzaamheden van de organisator en het bestuur!

De vogelwerkgroep lijdt, sinds Thijs gestopt is als coördinator, een slapend bestaan. En dat binnen een vereniging met 200 leden. Er zijn al leden die hun lidmaatschap hebben opgezegd omdat er geen vogelwerkgroep meer draait. Beter dan opzeggen is zelf actief aan de slag te gaan.

Wie blaast de werkgroep nieuw leven in?

Inlichtingen bij Thijs Krösschell: 0521-795081 (email: secretaris@noordwesthoek.knnv.nl).

Van 4 t/m 11 augustus 2017 organiseert het IVN de 34e Zomerweek in Noord – Brabant, Het Groene Woud, Van Gogh Nationaal Park

Een compleet verzorgde excursieweek voor natuur- en cultuurliefhebbers vanaf 5 jaar. Samen met lokale (IVN-)vrijwilligers vullen we de week met een boeiend programma in de natuur, met een op de omgeving toegespitst thema. Iedereen vanaf 5 jaar kan meedoen. We gaan er vanuit dat de deelnemers een goede conditie hebben, want er staan wandelingen en fietstochten, in kleine groepen tot max. 15 personen, op het programma. Lidmaatschap van het IVN is niet vereist, wel een flinke dosis enthousiasme. Dus: alleen, samen of met (éénouder) gezin: schrijf je in voor een heerlijke actieve natuurweek in een mooi stukje Nederland.

Het gebied heeft een bijzondere flora en fauna en een verscheidenheid aan natuurgebieden, gelegen op de Roerdalslenk, een verzonken deel tussen de Veldbissbreuk en de Peelrandbreuk, met veel bos, heide en vennen, zoals de Oisterwijkse Bossen en Vennen, de Kampina, de Oude Hondsbeg, de ter Braakloop, het Galgeven en veel meer.

Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

De biologische maaltijden worden verzorgd door Edel Catering.

Een enthousiast jeugdteam begeleidt deze week overdag de kinderen met op natuur gerichte activiteiten, zodat ook de ouders zelf op excursie kunnen.

Accommodatie:

Wij verblijven op de accommodatie “Morgenrood” te Oisterwijk (N-B), een Nivon natuurvriendenhuus en camping, te midden van het grote natuurgebied “Van Gogh Nationaal Park” Je kunt zowel binnen- als buiten slapen (tent, camper, caravan), maar omdat het aantal binnen-slaapplaatsen beperkt is (34 personen in tweepersoonskamers), is voor diegenen die binnen willen slapen tijdig reserveren noodzakelijk. Zowel de accommodatie als het kampeerterrein liggen beschermt in het bos- en heidegebied en er is veel speelruimte.

Wij zorgen voor:

- Slaapruijnte in 2 persoonskamers of u gebruikt uw eigen kampeermiddel
- biologische maaltijden
- koffie en thee
- een afwisselend activiteitenprogramma voor volwassenen met o.a. excursies, in kleine groepen met max. 15 personen, lezingen en ontspanning
- Apart programma voor kinderen v.a. 5 jaar o.l.v. jeugdbegeleiders
- Fietsen kun je zelf meenemen of plaatselijk huren

Deelnamekosten:

IVN-ers en gezinleden vanaf 14 jaar kamperen	€ 255,- ; niet lid	€ 275,-
IVN-ers en gezinleden vanaf 14 jaar binnen slapen	€ 285,- ; niet lid	€ 305,-
Kinderen tot en met 13 jaar	€ 130,-	

Voor mensen met een minimum inkomen is een korting mogelijk

Meer informatie kunt u op de website bekijken: www.ivn.nl/zomerweek

of mailen naar: h.moonen3@kpnmail.nl of colettedehaas@hotmail.com

Per post naar: Harrie Moonen, Kapelaan Koopmansplein 63, 5212NV 's Hertogenbosch

Oproep redactie: zoals bekend is dit jaar 2017 niet alleen van de Koekoek maar ook van de Laatvlieger.

Wij verzoeken dan ook iedereen die nog foto's, tekeningen of verhalen heeft of tussen nu en de volgende Koppel met ons te delen. Alles is welkom, met name foto's die wat "afwijkend" zijn.

Deze kunt u sturen naar de redactie : redactiekoppel@gmail.com

WITTE NIEUWJAARSBIJEENKOMST

De gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst van KNNV "De Noordwesthoek" en IVN Noordwest Overijssel, die afgelopen zaterdag 7 januari plaatsvond, kende winterse omstandigheden met sneeuw en gladde wegen, wat uiteraard invloed had op het aantal belangstellenden. Toch hadden 26 leden van de natuurorganisaties de barre omstandigheden getrotseerd, zodat op de parkeerplaats van Residence "De Eese" in De Bult om precies half elf kon worden gestart met een fraaie winterwandeling. KNNV-voorzitter Ton Bode leidde het gezelschap rond over het prachtige landgoed, waar de wandelaars werden beloond met een kramsvogel, een goudhaantje, een grote bonte specht, sporen van een ree in de maagdelijke sneeuw en last but not least een eekhoorn, die zich ophield in een boom en de malste sprongen maakte. 's Zomers houdt de adder zich ook in dit gebied op, waarover Ton Bode enkele leuke wetenswaardigheden wist te vertellen.

Na de wandeling zette het gezelschap zich aan de koffie en de erwtensoep in Residence "De Eese" met uiteraard volop gelegenheid om elkaar een gelukkig nieuwjaar te wensen en om nieuwe contacten aan te knopen en bestaande contacten te hernieuwen.

Ton Bode ging in zijn nieuwjaarstoespraak met name in op de vorming van een groene koepel waaraan vooralsnog, naast IVN en KNNV, ook de Heimans- en Thijssse Stichting deel zal nemen. Deze koepel staat ook open voor andere verenigingen en stichtingen die op het gebied van natuur en milieu hun sporen verdienen. Ook besteedde hij kort aandacht aan de huidige samenwerking tussen KNNV en IVN

op lokaal niveau. De gezamenlijke organisatie van lezingen en excursies en de gezamenlijke uitgave van Koppel stemden tot tevredenheid. Hiermee kon volgens de besturen van beide afdelingen op dit moment worden volstaan. IVN-voorzitter Rian Hoogma herdacht in haar toespraak allereerst het overlijden van Jaap Snoeyer. In relatie tot een aantal maatschappelijke ontwikkelingen ging zij nader in op het begrip identiteit. In die zin was 2017, een priemgetal, te beschouwen als het jaar van de identiteit. Mensen ontnemen hun identiteit niet meer aan de klasse waartoe zij behoren, maar aan de krant die zij lezen, de muziek en de kunst. Ze worden gevormd door de relaties waarmee ze omgaan. Kenmerkend voor IVN-ers, volgens Ryan Hoogma, is dat ze graag zichzelf zijn. "We zijn een lapjesdeken met allemaal verschillende interesses", maar "met elkaar tot mooie dingen in staat".

Vervolgens noemde ze een aantal activiteiten, die het afgelopen jaar waren ontwikkeld met als gemeenschappelijk doel om de natuur dichterbij het publiek te brengen, zoals voor vluchtelingen, jeugd en ouderen. Zo had het IVN ook een enthousiaste fotograaf gevonden die een cursus natuurfotografie had opgezet. Om het IVN meer bekend te maken bij het publiek was nieuwe software ontwikkeld voor de website. Daarbij had de PR-machine nog nooit zo hard gedraaid; nog nooit waren er zoveel persberichten verzonden en geplaatst. In deze lijn zou ook in 2017 worden voortgegaan en met elkaar worden nagedacht over mogelijke verbeterpunten. Tenslotte, aldus Hoogma, "rest mij jullie allen een heel plezierig en gezond 2017 toe te wensen".

Excursies KNNV-IVN 2e kwartaal 2017: april-mei-juni

Zaterdag 8 april - Stinzentocht

Op zaterdag 8 april trekken we Friesland in op zoek naar de flora op Stinzen en Staten. We starten in Steenwijk en rijden meteen over de snelweg door naar Leeuwarden. Het is de bedoeling om met name het gebied ten noorden van die stad te gaan verkennen. Daarna rijden we via Veenwouden en Kollum weer terug. De locaties die we bezoeken zijn bij het uitbrengen van deze Koppel nog niet definitief. Deze worden aan het begin van de excursie bekend gemaakt.

Het wordt een dagexcursie. Neem dus voldoende eten en drinken mee voor de hele dag. Houdt met de kleding ook rekening met soms wat mindere weersomstandigheden. We

hopen deze dag veel te zien. Vergeet niet een fototoestel, evt. verrekijker, opschrijfboekje of andere hulpmiddelen mee te nemen.

Nadere informatie: René Bons telefoon 0521 517617 of 06 40930176.

We vertrekken om 09:00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense zijde van station Steenwijk.

Zaterdag 15 april - Vogelexcursie Lauwersmeergebied (dagexcursie)

Op deze zaterdag wordt er een vogelexcursie naar het Lauwersmeergebied gehouden. Dit nationaal en internationaal bekende gebied is een van de rijkste vogelgebieden van Nederland.

Deze inmiddels traditionele excursie gaat met de auto en duurt de hele dag. Via de zuidkant van het Lauwersmeer gaan we richting Zoutkamp. Onderweg bezoeken we de Huffel achter camping De Pomp. Vanaf deze bult kijken we uit over water en rietlanden. We vervolgen onze weg naar Zoutkamp en het Jaap Deensgat. Vanuit de vogelkijkhut kunnen we veel verschillende vogelsoorten bekijken. We rijden richting Lauwersoog waar we een tussenstop maken rondom de haven en de kop van de pier.

We vervolgen onze weg dan richting de Bant-

polder en vandaar naar Ezumakeeg waar het altijd leuk vogelen is.

We vertrekken om 8.00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense kant van het station Steenwijk. We zijn daar om ca. 17.00 weer terug.

Vergeet niet om warme kleding, verrekijker/telescoop, laarzen en lunch mee te nemen.

Voor meer informatie: Albert Steenbergen, telefoon 0521 513547 of 06 20934308

21 april 2017 Cultuurhistorische wandeling op Landgoed Heerlijkheid De Eese

Deze wandeling, tijdens de Weerribben-Wieden Week, vindt plaats onder leiding van Harry Bouwman, die eerder hierover een lezing heeft gegeven en die hieronder kortdoor Jan Feenstra is samengevat.

In de Kop van Overijssel ligt landgoed Heerlijkheid De Eese, eigendom van de familie

Van Karnebeek. Dit prachtige landgoed heeft een oppervlakte van circa 800 hectare; twee derde ligt in Overijssel, een derde in Drenthe en een klein deel in Friesland. Ongeveer 440 hectare is bos en 360 hectare bestaat uit (voormalige) landbouwgrond. De vroegere minister van buitenlandse zaken, Mr. Dr. H. A. van

Karnebeek, kocht het landgoed in 1923 van de koffiehandelaar Michiel Onnes van Nijenrode, die het op zijn beurt in 1915 had gekocht van de familie Brants. Tot 1879 was het landgoed meer dan twee eeuwen eigendom van de familie Van Rechteren. Het centrum van het landgoed, met daarin het in 1917 gebouwde houten landhuis, is aangewezen als cultuurhistorische buitenplaats. De naam 'Eese' is afgeleid van het woord 'ees', Nieuwfrises 'ies', dat 'bijeen gelegen bouwland' betekent. Op de Eese wordt inderdaad al eeuwenlang landbouw bedreven. De naam 'Eze' komt al voor in de 13e eeuw. Het gebied, gelegen op een stuwwal uit de voorlaatste ijstijd, kent een rijke cultuurhistorie, beginnend bij de Neander-

thalers. Ook de hunebedbouwers hebben er gebivakkeerd, evenals mensen in de bronstijd en de ijzertijd. Uit de middeleeuwen dateren de vele boswallen. In 1619 werd 'Het Slotje', een havezate, gebouwd op een plaats waar al eerder bewoning was. Hier liggen percelen met tot de verbeelding sprekende namen als 'Galgenveld' en 'Kiekersveld'. In de twintigste eeuw werd op het landgoed een bloeiend landbouwbedrijf gesticht, dat in 2004 werd opgeheven. Alle bewoners hebben in het gebied hun sporen nagelaten die tezamen de geschiedenis van het landgoed vormen.

Aanvang excursie: 18.30 uur.

Vertrek: Vanaf de Grote Schuur, Van Karnebeeklaan 7, 8347 WB Eesveen.

Donderdag 27 april - Koningsdag: vogelzangexcursie

Op deze dag houden we onze traditionele vroege vogelzangexcursie. We gaan deze ochtend het gebied van De Eese in, een oude en vertrouwde locatie. Meestal zijn eind april de soorten zangvogels, die hier overwinterd hebben ook al bezig met het bezetten van hun broedterritorium. Maar ook de al uit Afrika of andere overwinteringsgebieden teruggekeerde soorten zetten hun beste beentje voor en kunnen hun zang laten horen. Aan de hand van die zang is vast te stellen om welke soorten het zal gaan. Tjiftjaf, Zwartkop, Fitis

en Boompieper zijn vaak de eersten die we weer kunnen ontdekken. Maar ook blijvers als Groene Specht en Zwarte Specht kunnen hun luide roep laten horen. Naar één soort zijn we erg nieuwsgierig. Heeft de Middelste Bonte Specht zijn broedgebied al uitgebreid naar onze omgeving? Het vertrek is om 06.45 uur bij het parkeerterrein (P&R) aan de Eesveense zijde van het station en om 07.00 uur op de parkeerplaats achter de grote schuur aan de Van Karnebeeklaan. Nadere informatie: Ton Bode, telefoon 0521 512074.

Zaterdag 29 april Vogelexcursie Gaasterland (dagexcursie)

Op deze dag gaan we vogels kijken in Gaasterland, waar we veel eenden- en ganzensoorten kunnen verwachten. We hopen nog trekvogels waar te kunnen nemen, maar standvogels krijgen natuurlijk ook onze aandacht. De excursie zal ongeveer de volgende route aannemen: van Ossenzijl naar Lemmer, dan via de Leien richting Oudemirdum. Daarna volgen we de kustlijn naar Stavoren en vervolgen onze weg via Warns naar de Workumer Buitenwaard, waar altijd veel

te zien is. Onderweg doen we een nieuw uitzichtpunt aan! Een verrekijker, warme kleding en lunch zijn op deze dagexcursie niet overbodig. We vertrekken om 08.30 uur op de parkeerplaats aan de Eesveense zijde van het station en om 09.00 uur vanaf de parkeerplaats bij het buitencentrum van Staatsbosbeheer in Ossenzijl. Daar zijn we om 16.00 uur terug. Nadere inlichtingen: Albert Steenbergen, telefoon 0521 513547 of 06 20934308

Zaterdag 29 april – Ontdek De Weerribben.

Op deze zaterdagmiddag fietsen we door de Weerribben en laten we ons verrassen door de verhalen over de historie, cultuur en na-

tuur van het gebied. De tocht voert vanaf het bezoekerscentrum naar de vogelkijkhut bij de Meenthebrug, waar je uitzicht hebt over de

petgaten en misschien een ijsvogeltje kunt signaleren (dus verrekijker mee!). Vervolgens fietsen wij langs de Boonspolder, naar het Woldlakebos, waar de oorspronkelijk geplande ontginning rond 1958 is gestopt. De zandpaden voor de toekomstige wegen, de petgaten en de legakkers voor de turf zijn hier nog duidelijk te onderscheiden. Onderweg, bij een stukje nieuwe natuur, hopen we veel watervogels te zien, zoals de Lepelaar, Witte Reiger en Oeverloper. Verder gaan we via de Flodder naar de tjas-kermolen nabij het trilveen en verder over het

fietspad langs de Kloosterkooi (oude eendenkooi), via Kalenberg en de Kalenbergergracht terug naar Ossenzijl. Op deze route treffen we mooie vergezichten aan. De lengte van de fietstocht zal ongeveer 15 kilometer zijn en is voor jong en oud goed te doen.

Het vertrek (eigen fiets meenemen) is om 13.30 uur van de parkeerplaats bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer in Ossenzijl. We zullen rond 15.30 uur weer terug zijn.

Nadere informatie Bertus Otten, telefoon 0561 451744.

Woensdag 10 mei: Nachtegalen luisteren

Bij de Nachtegalenexcursie in 2016 hoorden we bij Nederland zes of zeven zingende mannetjes van de Nachtegaal. We herhalen deze excursie op deze woensdagavond en zullen andere soorten zangvogels niet overslaan. Maar we richten ons daarbij vooral op de Nachtegaal, die met zijn luide zang zijn territorium afbakent. Begin mei zijn de Nachtegalen in elk geval terug uit hun overwinteringsgebieden en erg actief. Hoewel Nachtegalen in deze periode ook wel overdag zingen, is een zingend exemplaar in de avond toch een

aparte belevenis. De zon gaat om 21.22 uur onder, waarna het nog enige tijd licht blijft. Het vertrek is om 20.30 uur bij het parkeerterrein (P&R) aan de Eesveense zijde van het station en om 21.00 uur bij de parkeerplaats in Nederland aan het begin van het fietspad naar Kalenberg. Nadere informatie: Ton Bode, telefoon 0521 512074. In verband met een maximaal aantal deelnemers van 20 is opgave verplicht via voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl.

Zaterdag 13 mei: Wat hoor ik daar in het park Rams Woerthe?

In het kader van de Nationale vogelweek zal er op zaterdagmorgen 13 mei een vogelzangexcursie worden gehouden in Park Rams Woerthe in Steenwijk. Deze excursie is uitermate geschikt voor beginnende vogelaars. Deze ochtend zullen zeker de Zwartkop, de Tjiftjaf, de Roodborst en de Winterkoning te horen zijn. Ook verschillende mezen als de Pimpelmees, de Koolmees en de Zwarte Mees zullen te horen en te zien zijn. Wij laten ons graag verrassen!

De historie van het park met de indrukwekkende villa zullen vanzelfsprekend ook aan de orde komen, maar de nadruk zal op de vogelzang liggen.

We vertrekken om 07.00 uur bij de hoofdingang van Park Rams Woerthe. De excursie duurt tot ongeveer 10.00 u. Nadere inlichtingen: Piet Hein Klip telefoon 0521 513766 en Henk Bergsma, telefoon 0521 514097.

Zaterdag 20 mei - Gewestelijke excursie Duursche Waarden

Jubileumexcursie ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van KNNV Deventer. In het kader van het jubileumjaar organiseert de afdeling Deventer van de KNNV een gewestelijke excursie naar de IJssel. Deze "jonge" rivier is in het plan "ruimte voor de rivier" ten zuiden en ten noorden van Deventer be-

hoorlijk veranderd. Er zijn nieuwe dijken aangelegd, zodat bij hoge waterstanden de rivier meer ruimte krijgt. Daar zullen we tijdens de excursie het een en ander van laten zien.

De IJssel, een tak van de Rijn die nu ca. 11% van het Rijnwater afvoert werd door Thijsse al de mooiste rivier van Nederland genoemd

en is dat volgens velen nog steeds. Dit laz en we vorig jaar bij de gewestelijke excursie van KNNV Zwolle. In aansluiting op deze gewestelijke excursie in de Vreugderijkerwaard en het Engelse Werk hebben we met de KNNV Deventer besloten langs het deel van de IJssel, dat in onze afdeling ligt op excursie te gaan met het gewest. Ook in dit deel van de IJssel is veel gedaan aan het project 'Ruimte voor de rivier'. Deze dag organiseren we een excursie in de Duursche waarden. Het eerste natuurontwikkelingsproject langs de grote rivieren vond plaats in dit gebied. In 1989 werd begonnen met het omvormen van de uiterwaard bij Fortmond tot een meer dynamisch rivierlandschap. Door erosie en overstroming is er een rivierlandschap aan het ontstaan zoals dat er vroeger uitzag. De bever komt hier voor en de laatste jaren worden er ook juveniele Zeearenden en Zwarte Ooievaars waargenomen. Het aantal bijzondere plantensoorten is de afgelopen 25 jaar bijna verdubbeld van 15 naar 29 soorten. Toch zijn niet alle soorten planten

teruggekomen zoals men verwacht had. Meer hierover hoort u tijdens de excursie.

De excursie start in Den Nul in het infocentrum en bestaat uit een wandeling met gidsen langs de IJssel. We lopen ca. 4 uur langs de IJssel. Ook is er een korte route van ongeveer één uur. De omgeving en wat we daar tegenkomen, zullen uitgebreid worden toegelicht. Aanmelden voor deze excursie is verplicht!

Verzamelen om 9.00 uur bij het station van Steenwijk, Eesveense zijde (P&R). Vanaf hier carpoolen we naar de locatie, Infocentrum IJssel Den Nul, Rijksstraatweg 109, 8121 SR Den Nul. De excursie start om 10.00 uur. We raden aan waterdicht schoeisel te dragen tijdens de excursie en iets te eten en drinken mee te nemen. In het infocentrum is ook een horecagelegenheid.

Meer informatie bij Ton Bode, telefoon 0521 512074.

Aanmelden voor 12 mei bij de voorzitter: voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Maandagmiddag 5 juni (2e Pinksterdag): Wie leven er in het moeras?

Op deze 2de Pinksterdag kunnen (groot)ouders met hun (klein)kinderen van alles beleven op en rond het natuурpad in Natuurgebied De Weerribben. Al lopende wordt er iets verteld over de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Daarna gaan we zelf actief op on-

derzoek en ontdekken we welke planten en dieren er leven in- en bij het water.

Verzamelpplaats: Buitencentrum van Staatsbosbeheer aan de Hoogeweg in Ossenzijl
Tijd: 13.30u – 15.30 uur

Informatie: Els Heibrink, telefoon 06 57187354

Zaterdag 10 juni: Natuurbrug Weerribben-Wieden

De faunapassage onder de Blokzijlseweg (tussen Steenwijk en Blokzijl, ter hoogte van Muggenbeet) verbindt sinds 2014 de natuurgebieden De Wieden en De Weerribben voor alle fauna: van vlinders en libellen tot ringslangen, reeën en vossen. Jeroen Bredenbeek, boswachter in dit gebied, gidst ons deze zaterdagmorgen door de faunapassage en aansluitende gebieden. Hij vertelt over de aanpassingen die er gedaan zijn, welke plant- en diersoorten hier voorkomen en nog veel meer! De natuurgebieden De Weerribben en De Wieden werden gescheiden door de N333 (Blokzijlseweg) die daardoor een barrière vormde voor de dieren die van het ene naar het an-

dere gebied reizen. Om deze reden werd besloten tot de aanleg van deze bijzondere faunapassage zodat beide natuurgebieden weer iets beter met elkaar verbonden zijn. De bouw van de natuurbrug begon in maart 2013. In augustus 2014 is de natuurbrug opengesteld.

De natuurbrug is ongeveer 4 meter hoog en 80 meter lang. Bijzonder kenmerk is dat de natuurpassage onder de weg doorgaat in tegenstelling tot de meeste ecoducten. Er wordt daarom ook van een ecotunnel gesproken. De natuurpassage is niet alleen bedoeld voor kleine dieren die in of langs het water leven, zoals ringslangen, amfibieën, libellen en vlin- ders maar hij is ook geschikt voor reeën, vos-

sen en wolven.

De natuurbrug is nu de belangrijkste verbinding tussen De Wieden en De Weerribben. Een andere, kleinere verbinding, is de brug over de Roomsloot, iets naar het westen onder de Blokzijlseweg. Aan de Weerribbenkant (noordkant) ligt al een mooi moerasgebied: Wetering West, en ook de Noord Manen, een droog deel van De Weerribben aan de westkant van Wetering West zorgt er voor dat er een goede verbinding van De Weerribben richting de natuurbrug is voor bijna alle fauna, van groot tot klein. De Grote Vuurvlinder komt voor in De Weerribben tot aan de weg Steenwijk-Blokzijl bijvoorbeeld in de Noord Manen. De moerasnatuur in Noord Manen zal verbeterd worden door het verhogen van het waterpeil, het graven van petgaten en de aanleg van een moerasgebied aan de westkant.

Aan de Wiedenkant is de aansluiting met de rest van het moeras richting het Giethoornse meer nog niet optimaal. Hier is nog maar weinig moeras en veel landbouwgrond en

groot open water. Maar daar gaat aan gewerkt worden, zodat straks ook de Grote Vuurvlinder vanuit de Weerribben richting De Wieden gaat en de aardbeivlinder vanuit De Wieden naar de Weerribben. Langs het Giethoornse meer zullen aan de oevers moerasjes, bloemrijke graslanden en struwelen worden aangelegd, zodat de verbinding voor meer soorten optimaal wordt. Er komen nu al 26 soorten libellen en 11 soorten vlinders vlakbij bij de passage voor. Er is maar van enkele soorten waargenomen dat ze er onderdoor gingen, maar waarschijnlijk doen veel meer soorten dat, omdat de waarnemingsintensiteit nu nog maar gering is.

Vertrek 9.00 uur parkeerterrein Eesveense kant van station Steenwijk, 9.30 uur parkeerplaats hotel/restaurant Geertien in Muggenbeet 3, 8356 VK Blokzijl

Het wordt een flinke wandeling en we gaan van de verharde paden af. Dus goede schoenen/laarzen zijn aanbevolen.

Zondag 11 juni: IVN Slootjesdag

IVN Noordwest-Overijssel zal op deze zondagmiddag verschillende activiteiten organiseren met als thema water. Kruip, glibber, speur en ontdek alles over de slootjes in De Weerribben.

Kinderen van 4 tot 12 jaar kunnen samen met hun (groot)ouders op ontdekkingsreis

in een doodgewone sloot. Onder begeleiding van een IVN-natuurgids gaan de kinderen met een schepnet en een loep op onderzoek in en rondom de sloot!

Het wateronderzoek is doorlopend van 12.00 uur tot 16.00 uur en vindt plaats bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer, Hoogeweg

27 te Ossenzijl.

U kunt meer informatie over de Slootjesdag vinden op onze website www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel en in de lokale media. Nadere informatie: Rian Hoogma, jagerhoogma@hotmail.com

Zaterdag 17 juni: Dagexcursie Hortus Haren

Het jaar 2017 is o.a. uitgeroepen tot het Jaar van de Botanische Tuinen, aanleiding voor de plantenwerkgroep om een excursie naar een hortus op touw te zetten. De Hortus in Haren herbergt verschillende soorten tuinen, elk met een eigen thema. Zo vind je er bijvoorbeeld een Chinese tuin, een wilde plantentuin, een watertuin, een rotstuin. Op dit moment wordt ook gewerkt aan de aanleg van een Hondsrugtuin, maar die zal in juni nog niet gereed zijn. Wil je alvast wat meer informatie over de hor-

tus, kijk dan op www.hortusharen.nl.

We vertrekken om 9:00 uur van de parkeerplaats aan de Eesveense zijde van station Steenwijk en gaan vanaf hier carpoolen. Kosten: entree Hortus ca. € 8,50 + aandeel benzinekosten. Neem een lunchpakket mee. In het hortuscafé kunnen we desgewenst terecht voor een kop koffie, thee o.i.d.

Meer informatie: Candida van Wirdum telefoon 0521 521106.

Zaterdag 24 juni: Natuur en cultuur in De Weerribben

Het natuurgebied De Weerribben kunt u uitstekend per fiets verkennen. Tijdens deze fietstocht zal de gids u vertellen over de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Op verschillende plaatsen staat u stil om te genieten van de bijzondere flora en fauna die u tegen komt.

Start om 10.30 uur vanuit Buitencentrum Staatsbosbeheer te Ossenzijl. We zullen rond 12.30 uur weer terug zijn bij het Buitencentrum. Nadere informatie: Colette de Haas-van Harten, telefoon 0561 481407.

Zondag 25 juni: Vroege zomer in de Rottige Meenthe

Het natuurreservaat Rottige Meenthe behoort evenals 'grote broer' De Weerribben tot de restanten van het laagveenmoeras dat zich ooit over een groot deel van Nederland uitstrekte. Als gevolg van de verving is een schitterend gebied ontstaan waar onder andere de otter, de grote vuurvlieder en de roerdomp te vinden zijn.

De gids zal o.a. vertellen over het ontstaan

van het gebied, flora/fauna en cultuurhistorie. Deze wandeling is geschikt voor het hele gezin en staat in het teken van de vroege zomerherfst!

Tijd: 10.30 – 12.30 uur. Verzamelplaats: parkeerplaats Oldelamerbrug tegenover Lemsterweg nr. 2, 8485 KL Munnekeburen. Meer informatie via Sandra Broers-Visscher, telefoon 06 25246139.

2017 HET JAAR VAN DE KOEKOEK

De Koekoek, in de woorden van Nicolaas Beets

DE KOEKOEK

Zeer zelden is ons de eer beschoren, dat iemands oog u ziet; Maar des te meer vervult ge onze ooren met uw eentong lied: En wij---wij willen 't altijd hooren, Al zingt gij anders niet Dan: Koekoek, Koekoek! Koekoek Eenzang!

Elk kent, mijnheer! uw ruim geweten, Uw vreemd begrip van recht; Daar gij, om zelf wat rijker te eten, Uw kroost te vondling legt: En wij -- wij willen 't aardig heeten, Al is het nog zoo slecht Van Koekoek. Koekoek, Koekoek Eenzang!

Gij spelt ons niet dan regenbuien; Gij gilt uw blijdschap uit, Als, op een heldren dag, in 't zuien Een donker luchtje kruit. Hier zou een ander 't door verbruien; Maar wat wordt ooit misduid Aan Koekoek, Koekoek, Koekoek Eenzang?

Gij schijnt ons deze les te leeren Van populariteit: „Men heeft zich niet zoo zeer te keeren „Aan kunde of eerbaarheid! „Verberg alleen met zorg uw veeren, „En zie wat kracht er leit „In Koekoek, Koekoek, Koekoek Eenzang!”

Nicolaas Beets

IN BEELD

Het jaar van de koekoek

De Vogelbescherming en SOVON Vogelonderzoek hebben 2017 bestempeld tot het jaar van de Koekoek. Extra aandacht en onderzoek moeten de achteruitgang van deze bedreigde vogelsoort stoppen.

MICHEL BRANCKMÄ, JANNEKE VAN DER HEIDE

Atname
Er zijn verschillende mogelijke oorzaken voor de toename van de koekoek:

- Afname van het aantal waardvogels in wiers systemen de koekoek haar nesten legt
- Engenomen snurke rijden de trek naar Afrika
- Klimaatverandering waardoor de waardvogels eerder beginnen met broeden en de koekoek te laat komt
- Verslechtering van leefgebieden door verstedelijking en groenstrijper landbouw

Stude
Sovon en de Vogelbescherming analyseren tijdens het jaar van de Koekoek de gegevens uit een groot aantal broeden en meetstations. Zo helpen ze te ontdekken waardoor het aantal koekoeken al decennialang afneemt. Het publiek kan helpen door waarnemingen door te geven. Meedelen kan via de website www.sovon.nl/nl/jaarvande-koekoek.

Koekoek

- Lintje: *Cuculus canorus*
- Spanwijdte: 64 centimeter
- Lengte: 21 tot 26 centimeter
- Gewicht: 55 gram

Voedsel

- Insecten, kevers, kevers, spinnekoppen, ongewone en libellen
- Kleine slangen en hagedissen
- Zangvogeltjes

Broedparasiet

- Het koekoekovongetje legt gemiddeld 10 tot 15 eieren in de nesten van andere vogels; de ongenode waardvogels
- Vaak verwardt de koekoek een of meerdere eieren uit het nest van de waardvogel
- Na 10 dagen komt het koekoekjong uit het ei en gaat het de andere jongen uit het nest
- De waardvogel verzorgt vervolgens de jonge koekoek als één van zijn

Waardvogels

- Fovonien, kleine kerkert en heggarnas
- Ook populair: graspieper, witte kerkstaart, rietzanger, boerenzanger, graszanger, roosbitter, veldkruiser en andere waardvogels

Trekvogel
Naast twee duizend trekt de koekoek begin augustus naar Afrika om in de tweede helft van april terug te keren. De vogels reizen voor 'nachts en vliegen zo'n 90 kilometer per etmaal.

Leefgebied
Concentreren in open landschappen met veldkruiser. Parken buiten de dichtbebouwde stadscentra.

Roep
De koekoek dankt zijn naam aan de lereitontrop van het mannetje die klinkt van op tot in juli-gehoort.

Aantallen

- Europa niet naar schatting 4 tot 5 miljoen broedparen, maar er zijn geen jaarlijkse schommelingen per regio
- Nederland stelde in 2007 naar schatting 6000 tot 8000 broedparen

De koekoek staat sinds 2002 als bedreigbaar op de Nederlandse Rode Lijst

fotograaf Gert Stegeman

hermelijn, fotograaf Gert Stegeman

Copyright Philip Friskorn - Koekoek in Wetering West

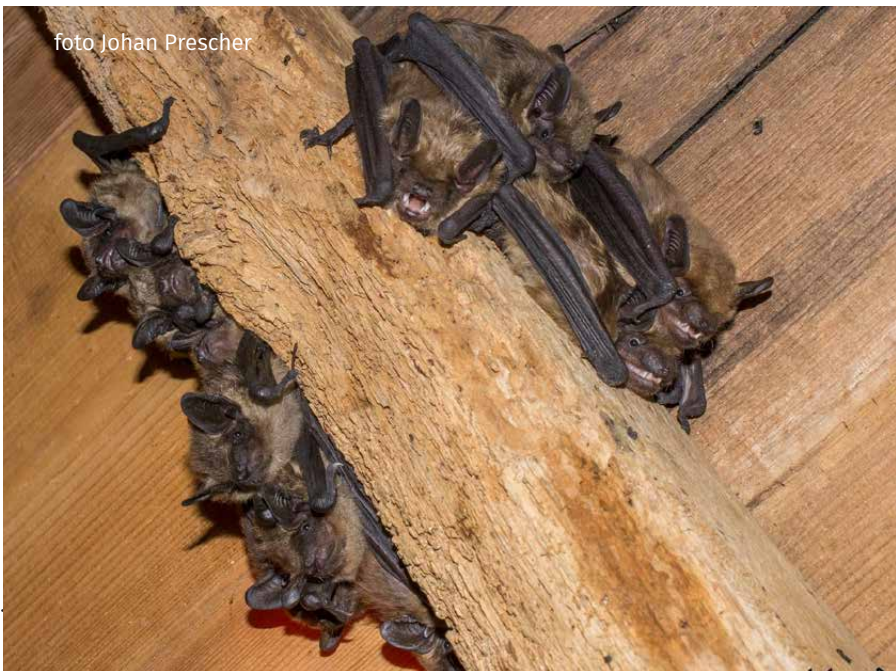

foto Johan Prescher

OVER DE KOEKOEK, enkele wetenswaardigheden

De Naam

Cuculus canorus is de wetenschappelijke naam die Linnaeus (1758) aan de koekoek toe-kende.

De *wetenschappelijke geslachtsnaam Cuculus* is een onomatopee (een door klanknaboot-sing gevormd woord). De koekoek dankt zijn naam aan de zeer opvallende roep van het mannetje, die ongeveer klinkt als een hol aan-houdend "goe-koeh" geluid, waarbij het begin op iets hogere toon is dan het eind. Ook in veel andere talen werd de naam van de vogel gebaseerd op het geluid: Duits (Kuckuck), Frans (Coucou), Russisch (Кукушка [Koekoes-jka]), Engels (Cuckoo), Pools (Kukułka), Neder-lands (Koekoek).

De *soortnaam Canorus* is merkwaardig. Het bijvoeglijk naamwoord canorus, dat afkomstig is van het Latijnse werkwoord canere/cantare (zingen), betekent: zangerig, melodius, wel-luidend. Zangerig kan men het geluid van de Koekoek toch niet noemen en volkstaal,waar-in dit geluid tot uitdrukking wordt gebracht,

Aandacht voor de Koekoek

Na de Kievit in 2016 is het in 2017 de beurt aan de Koekoek om extra belangstelling te krij-gen. In de meeste gevallen wordt een vogel tot vogel van het jaar aangewezen, als er iets bijzonders aan de hand is. En dat is niet altijd positief.

Volgens SOVON (Samenwerkende Organisa-ties Vogelonderzoek in Nederland) daalt het aantal Nederlandse broedparen al decennia lang. De Koekoek staat nog niet als bedreigd op de internationale Rode Lijst van de IUCN (Internationale Unie voor Natuurbescher-ming), maar is in 2004 als kwetsbaar op de Ne-derlandse Rode Lijst gezet. De reden hiervan is niet precies bekend.

Koekoeken leggen hun eieren in de nesten van zogeheten waardvogels, gedrag dat ove-rigens ook bij andere soortgroepen zoals

lijkt niet te bestaan. Schrijvers vóór Linnae-us hadden het bij de Koekoek zelden of nooit over zijn zang. Linnaeus zelf legt de door hem toegekende soortnaam ook niet nader uit.

Schwenckfeld (1603) lijkt als eerste het woord canorus in een vogelnaam te hebben gebruikt, namelijk in *anas canora* voor de Smient, die ook wel *fluiteend* wordt ge-noemd. Fluiten is ech-

ter nog geen zingen.

Zowel canere als cantare zijn transitieve werkwoorden en betekenen als zodanig ook klinken en voorspellen. Mogelijkerwijs had Linnaeus die betekenissen voor ogen bij het toekennen van de soortnaam canorus. Zowel klinken als voorspellen passen bij de Koekoek. Het Latijnse bijvoegelijke naamwoord canorus heeft deze betekenis echter niet.

zoogdieren en insecten wordt aangetroffen. Een vrouwelijke Koekoek specialiseert zich op een bepaalde vogelsoort of -familie. Zo zijn er onder meer Heggenmus-Koekoeken en Kare-kiet-Koekoeken. De eieren lijken sterk op die van de waardvogel.

De Koekoek heeft het moeilijk. In heel West-Europa zijn we in enkele tientallen jaren misschien wel de helft van het aantal Koekoeken kwijtgeraakt. De oorzaken zijn nog onduidelijk. Een mogelijke oorzaak voor de terug-gang van de Koekoek is de uitdunning van het bestand van zijn waardvogels. Dit is het gevolg van verstoring en vernietiging van het leefge-bied door de landbouw. Verder heeft ook de sterke afname van het aantal vlinders en ke-vers ten gevolge van het gebruik van gifstoffen een nadelig effect op het aantal Koekoeken.

Herkenning

Het geluid van de Koekoek is van ver te ho-ren. De Koekoek heeft spitse vleugels en een

lange staart en vliegt met een snelle vleu-gelsglag waarbij de vleugels nauwelijks boven

het lichaam uitkomen.

De Koekoek zit vaak op een open plek met afhappende vleugels en nauwelijks zichtbare poten. Mannetjes hebben een effen blauwgrijze borst, kop en bovenzijde, de witte buik met zwarte bandering is scherp gescheiden van de blauwgrijze borst. Het kleed van de vrouwtjes kent twee varianten, een grijze en een brui-

Geluid

De Koekoek roept zijn eigen naam, wat ongeveer klinkt als een hol aanhoudend "goekoeh", waarbij het begin met iets meer nadruk en op iets hogere toon is. De roep wordt alleen door het mannetje geuit en is een echte territoriumroep, die van april tot in juli vanaf een hoge zitplaats wordt geuit.

In de vlucht zingt de Koekoek lager en ook het interval is dan kleiner omdat het door de vlieginspanning te vermoeiend is om de

Broeden

De Koekoek wordt in het tweede levensjaar geslachtsrijp. Het broedparasitisme als voorplantingsstrategie kan worden gezien als een aanpassing aan het korte verblijf in het broedgebied. Voordeel hiervan is dat de noodzaak tot nestbouw vervalt.

De volwassen koekoeken arriveren vaak na hun favoriete waardvogels in het broedgebied, zodat die hun territorium al hebben bezet. Het vrouwtje legt begin juni 10 tot 25 eieren in verschillende nesten, echter steeds maar één ei per nest en meestal in het nest van een zangvogelsoort.

Favoriete waardvogels zijn de Kleine karekiet en Heggenmus. Daarna volgen de Graspieper, Witte Kwikstaart, Rietzanger, Bosrietzanger, Gekraagde Roodstaart, Tuinfluiter en vele anderen. Opmerkelijk is dat de Roodborst en Winterkoning in Nederland geen waardvogel zijn, terwijl dat in Duitsland wel het geval is.

In totaal zijn er in Europa meer dan 100 verschillende waardvogelsoorten bekend waarvan echter maar zo'n 45 soorten succesvol zijn in het grootbrengen van een jonge Koekoek. In 10 tot 30 procent van de gevallen wordt een geparasiteerd nest door de waardvogel opgegeven. De kleur en afmeting van het Koekoeksei zijn aangepast aan die van de betref-

ne. De grijze variant komt grotendeels overeen met het kleed van de mannetjes, maar de borst heeft een beige tint en is gebandeerd. De bruine vorm heeft een roestbruine bovenzijde en borst en is vaak over het hele lichaam gebandeerd.

De juveniele Koekoek heeft een witte vlek achter op zijn kop.

hoge noot te treffen. Zodra de vogel gaat zitten, zingt hij eerst een tijdje vals en corrigeert daarna geleidelijk de toonhoogte van de hogere noot.

Wanneer een mannetje een vrouwtje achtervolgt, laat hij een "hach hachhach"-geluid horen. Het vrouwtje laat heel zelden een trillerig geluid horen, dat klinkt als "srii srii". Juveniele vogels bedelen zelfs nog tijdens de trek met een doordringend "psrieh".

fende waardvogel. In de vrouwelijke afstammingslijn heeft het Koekoeksvrouwtje een voorkeur voor een bepaalde waardvogelsoort. Er is echter geen sprake van rassen met deze voorkeur omdat het mannetje geen voorkeur kent. Het begin van de legperiode varieert sterk omdat dit wordt gesynchroniseerd met die van de waardvogel. De parasiteringsgraad kan variëren van minder dan 1 procent tot soms wel meer dan 80 procent.

Als het vrouwtje een geschikt nest heeft gevonden, wordt het ei binnen enkele seconden gelegd. Hierbij wordt ze geholpen door het feit dat ze de eileider uit de cloaca kan verlengen waardoor het ei bijvoorbeeld zelfs in de kleine opening van het nest van een winterkoning kan worden gelegd. Soms wordt de waardvogel hierbij afgeleid door het mannetje. Na het

leggen van het ei neemt het vrouwtje vaak een ei van de waardvogel mee in de snavel. Soms worden meer eieren verwijderd voordat het eigen ei wordt gelegd.

Na een zeer korte broedtijd van ongeveer twaalf dagen komt de jonge Koekoek uit het ei. De aanraking door de andere nestlingen zet hem er instinctief toe aan om deze uit het nest te werpen. Nog maar enkele uren oud duikt hij onder de andere in het nest liggende eieren en jonge vogels totdat de laatsten zich boven een zeer aanraakgevoelige groef op de rug bevinden. Vervolgens schuift hij ze met een rukkende beweging over de nestrand, net zo lang tot hij de enige bewoner van het nest is. Hierbij houdt hij zich met zijn klauwen vast aan de nestrand om niet met zijn slachtoffer over de rand te vallen.

Dit gedrag levert voor de jonge Koekoek echter wel een probleem op, omdat de meeste vogelouders de hoeveelheid voedsel afstemmen op de hoeveelheid opengesperde bekjes in het nest. De jonge Koekoek kan echter het

ontbreken van de andere jonge vogels compenseren door snelle geluidssignalen te produceren. Ook zijn grote oranjekeel stimuleert de waardvogels om in zijn behoefte aan voedsel te voorzien.

Na ongeveer 20 dagen vliegt de jonge vogel uit. De jonge Koekoek wordt vaak aanzienlijk groter dan zijn pleegouders. Het is niet gebruikelijk dat men een jonge, pas uitgevlogen, Koekoek bedelend op een paaltje ziet zitten. De veel kleinere waardouder landt vervolgens op de rug van het jonge dier om het te voeren. Leefgebied

Koekoeken komen in diverse halfopen landschappen voor. Ze speuren vanuit hoge uitkijkposten naar de nesten van geschikte waardvogels. Heggenmussen, Rietzangers, Karekieten en Kwikstaarten zijn hun favoriete soorten. Het zijn dan ook vooral de leefgebieden van deze soorten - moeras, platteland, duinen, heide, maar ook buitenwijken en parken - waar Koekoeken te vinden zijn.

Voedsel

Dit bestaat grotendeels uit rupsen (ook harige soorten!), aangevuld met insecten. Maar ook de eieren van andere vogels, zoals die van de waardvogels, zijn in trek. Harige rupsen zijn giftig en worden niet door andere vogels ge-

geten. De Koekoek heeft echter geen last van het mierenzuur door een dikke, beschermende laag op zijn maagwand, die afgestoten en vervangen kan worden. Van de haren maakt hij een braakbal.

Vogeltrek

Koekoeken overwinteren in tropisch Afrika, zoals in Congo en Angola. Ze trekken via een aantal tussenstops, in zuidwestelijke tot zuidoostelijke richting Afrika. Sommige vogels vliegen daarbij via Spanje over de Straat van Gibraltar, andere vogels nemen de route over

Italië. Koekoeken uit Wit-Rusland gaan via Turkije en Egypte.

In Nederland keren ze terug rond half april. Volwassen Koekoeken trekken weg na de "eileg" in juni/juli, jonge vogels veel later, in september en oktober.

Aantallen In Nederland

Volgens SOVON Vogelonderzoek Nederland bedroeg het aantal broedparen 6000-8000 in de periode 1998-2000. Tussen 1960 en 2004 vond een halvering van het aantal plaats. Vooral na 1990 ging het aantal broedparen

hard achteruit.

Het aantal overwinteraars/doortrekkers is gering. Het juiste aantal is niet bekend.

NB Recente gegevens zijn bij de redactie niet bekend.

Bescherming

De oorzaken van de afname van het aantal Koekoeken zijn complex. Waar het met waardvogels slecht gaat, neemt ook de Koekoek

in aantal af. Tapuiten en gekraagde Roodstaarten zijn op veel plaatsen als broedvogel verdwenen. Andere waardvogels, zoals

Graspiepers, zijn in aantal afgenomen. Ook de afname van veel vlindersoorten - Koekoeken eten immers rupsen - is nadelig voor de soort. Andere waardvogels zijn echter in aantal toegenomen. Koekoeken profiteren van de bescherming van moerasgebieden en van bijvoorbeeld heidebeheer ten behoeve van vlin- ders. Over problemen in de winterkwartieren is nog weinig bekend.

De Koekoek staat op de Rode Lijst van Ne-

Wat SOVON en Vogelbescherming doen:

Vogelbescherming maakt zich sterk voor gezonde leefgebieden voor vogels. Daar profiteren zowel Koekoeken van als de vogels, die ze opzadelen met hun ei en jong. Voor een natuurrijker platteland voeren beide organisaties campagne via “Red de Rijke Weide”. Aan betere moerasgebieden hebben ze vanaf 2000 bijgedragen via het “Beschermingsplan Moerasvogels”. Vrijwillige “WetlandWachten” waken over de kwaliteit van de wetlands van Nederland en rapporteren daar regelmatig over.

Wat Kunt U Doen?

Vogelaars kunnen bijdragen door vogels te tellen voor SOVON Vogelonderzoek Nederland. Op deze wijze wordt de vinger aan de

derlandse broedvogels. Rode Lijsten bevat- ten soorten die bedreigd worden of kwets- baar zijn. Ze hebben geen officiële juridische status, maar hebben in de praktijk wel een belangrijke signaleringfunctie. Voor de op de lijsten staande soorten geldt een hogere prioriteit bij het nemen van actieve bescher- mingsmaatregelen, die er bijvoorbeeld opge- richt zijn om hun leefgebieden te verbeteren.

Om meer te weten te komen over de achter- uitgang van de Koekoek werd 2017 door Vo- gelbescherming en SOVON Vogelonderzoek uitgeroepen tot het Jaar van de Koekoek. Op deze wijze hopen deze organisaties extra aan- dacht te genereren voor de bescherming van de Koekoek en meer kennis te vergaren over het waarom van de achteruitgang van deze vogel. Met deze kennis kunnen ze de Koekoek in de toekomst beter beschermen.

pols gehouden van de vogelstand in Neder- land. Voor specifieke gebieden zoekt Vogelbe- scherming vrijwillige WetlandWachten.

Geraadpleegde bronnen:

SOVON, Vogelbescherming Nederland, Wikipedia.

Enkele spreekwoorden en uitdrukkingen waar de `Koekoek` in voorkomt

“Dank je de Koekoek” (=mij niet gezien!).

“Dat haal je de Koekoek” (=dat zal wel waar zijn).

“Haal je de Koekoek” (=mij niet gezien!).

“Het is altijd Koekoek éénzang” (=altijd hetzelfde verhaal vertellen of zelfde voorbeeld geven).

Het leven van de vernuftige Koekoek in een notendop

Het monotone, maar o zo zomerse “Koekoek” klinkt hopelijk ook dit jaar weer ergens in april op diverse plekken in NW Overijssel en de rest van Nederland..... het is de roep van de Koekoekman. En met een beetje geluk laat ie zich zien, in de vlucht de indruk makend van een vliegende pannenkoek. En zittend met

van die sloom afhangelende vleugels.

De Koekoek, waarvan men vroeger dacht dat hij in de winter veranderde in een Sperwer. Maar dat was een sterk verhaal. In werkelijkheid verblijven Koekoeken 's winters in Midden Afrika; waar precies? Joost mag het weten....Maar 's zomers, zo vanaf april zijn ze weer hier.

Zo simpel als zijn roep, zo spannend is het Koekoeksleven. Stel je voor: als Koekoekman kom je in april vanuit Afrika aan in Nederland. Je zoekt een goede woonplek (territorium) en vervolgens ga je geruime tijd voornamelijk op zoek naar Koekoekvrouwen, die dezelfde reis achter de rug hebben. Op haar beurt, vaak bevrucht door meer Koekoekmannen, zoekt de Koekoekvrouw niet een eigen plek om haar nest te maken, een ei te leggen en haar gezin groot te brengen. Nee, zij gaat direct op zoek naar een geschikt nest van een andere (veel kleinere) vogel (geen soortgenoot) om haar ei daarin te deponeren. Nu ja, ei, ze legt er zo'n 10 à 12 per broedseizoen, maar slechts 1 per logeernest.

Dat is nog een hele complexe zaak. De gastouder gaat heus niet zomaar op zo'n vreemd ei zitten....het moet wel een beetje lijken. Wonderbaarlijk genoeg heeft elke Koekoek zijn eigen favoriete gastoudersoort....zelfs de eieren van de Koekoek zijn gaan lijken op die van de favoriete gastouder. Behalve dan weer de eieren van de Koekoeken die de Heggenmus als voorkeur-gastouder hebben. Heggenmussen maken net weer geen onderscheid tussen eieren in hun nest.... Wat een wereld!

De eigenaar van het nest moet ook de eigen jongen voeden met hapjes die de jonge Koekoek lust. Dus geen zaad, en ook niet de giftige en harige rupsen die de volwassen Koekoek eet. Maar wel van die sappige gladde rupsjes, wormen en slakjes die de Koekoekbaby graag heeft zolang zijn maagje de harige exemplaren nog niet verdraagt. De eigenaar moet ook een niet te diep nest maken, omdat het Koekoeksjong de eieren anders niet over de rand kan werken. En dit zijn nog maar een paar van de vele mysterieuze factoren die een rol spelen bij de nestkeuze.

Het leggen zelf is dan ook nog eens een klus. Als een ervaren vogelaar observeert vrouw Koekoek vervolgens de vlieg- en legbewegingen van de potentiële gastouders. Met een subliem gevoel voor timing bepaalt ze welk nest precies in de juiste fase is; de in het gastnest aanwezige eitjes mogen immers niet (veel) eerder uitkomen dan het Koekoeksei. Dan moet ze nog goed uitkijken om de bewoners niet tegen te komen... meestal is het eind van de middag het veiligste.....en dan: in 10 seconden een ei uit

het nest wippen en haar eigen ei ervoor in de plaats. Ziezo, haar ouderlijke taak zit erop!

Op naar het volgende nest voor het volgende ei. En dan begint voor de arme gastouder (waardvogel) een schier onmogelijke taak. Zodra het Koekoeksei uit is, lukt het het oerlelijke, nog blinde jong de andere eieren en eventuele "pleegbroertjes en -zusjes" het nest uit te werken. Puur op instinct, maar doeltreffend.

En dan blijft er voor de gastouder nog slechts dit ene jong over om te voeden. Een jong, onweerstaanbaar krijsend om voedsel, met een groot fel oranje/rood gekleurd bekje. "Misbruik van ouderliefde" wordt het verschijnsel wel genoemd: ouders af en aan vliegend om het reuzenjong te voeren, soms tot ze er bij

neervallen. Eerst drie weken op het nest en ook nog als het jong de omgeving voorzichtig gaat verkennen. Groeien doet dit jong als kool en al snel is hij groter dan de waardouder. Om bij de opengesperde bek te kunnen komen zit er voor de ouder soms niets anders op dan als kleintje op de rug van het reuzenjong te gaan staan.....en maar blijven voeden!

En het volgroeide Koekoeksjong? Eenmaal echt zelfstandig geworden zijn voor het koekoeksjong de onbekende biologische Koekoekouders nergens meer te bekennen. Zij zijn alweer lekker op weg naar het zuiden om de koude winter te ontvluchten. Een maand of langer na hun vertrek, vertrekt het jong op eigen kracht naar Afrika. Niks aanwijzingen van ouders, niks geen Tomtom....de jonge Koekoek is een knapperd, die na een start van misbruik van (gast)ouderliefde een duizelingwekkend zelfstandig reisvermogen blijkt te bezitten.

Auteur: Janneke Dijs , februari 2017

Een eigen ervaring met de Koekoek

“Vorig jaar (2016) vloog een jonge Koekoek tegen de ruiten aan. Ik heb geprobeerd om hem op te lappen. Maar... wat geef je aan een jonge Koekoek?

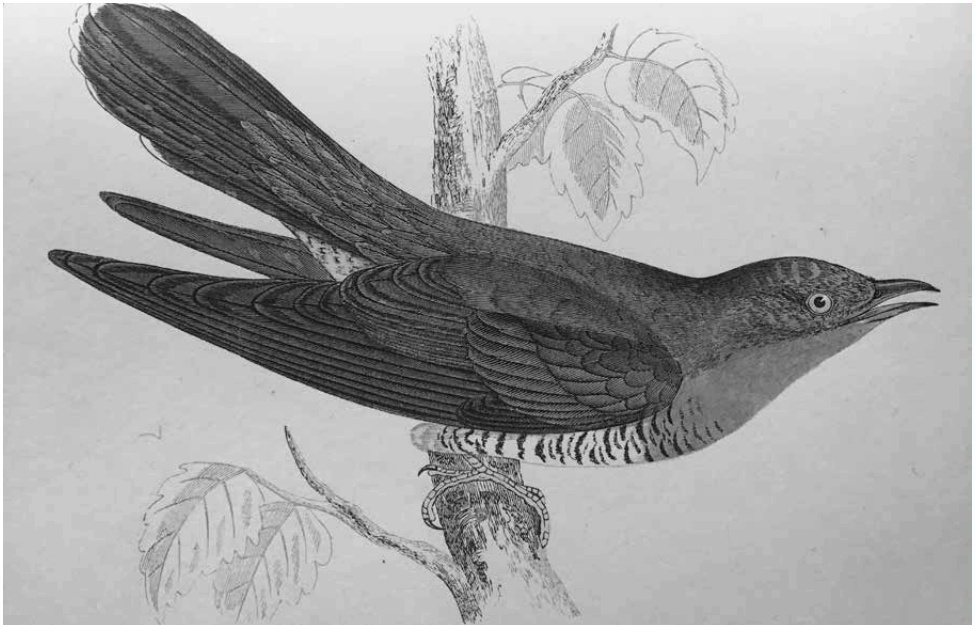
Ik heb het geprobeerd met een beetje water, stukjes gehakt, maar zonder resultaat. Vervolgens heb ik het Koekoeksjong in een mand onder een afdak gezet.

En zowaar de volgende ochtend vloog de Koe-

koek weer weg. Het Koekoeksjong heeft de hele middag in de boom aan de overkant van de weg gezeten. Wachtend op zijn “pleegouders”?

Er vlogen o.a. Putters, Rietzangers en Vliegenvangers voorbij het Koekoeksjong, maar er kwam geen blijde blik van herkenning. 's Avonds was het vogeltje gevlogen.”

Tjallien Muis, vrijwilligster en gids bij IVN

Wat zetten we in de schijnwerpers?

Er zijn twee particuliere organisaties (PGO) die gegevens beheren en die in 2017 een dier tot soort van het jaar hebben benoemd. Zij vragen om speciale aandacht voor deze soorten en vragen de Nederlandse natuurliefhebber om zoveel mogelijk waarnemingen te doen en door te geven. Ik roep onze leden op om hieraan mee te werken.

'Het jaar van' is inmiddels een begrip geworden voor natuurminnend Nederland. De diverse organisaties die zich inspannen om de kennis van het voorkomen van dier- en plantensoorten actueel te houden, maken gebruik van de telgegevens die veelal door vrijwilligers worden verzameld. Dat verzamelen gebeurt gestructureerd in telprojecten, aangevuld met de zogenaamde losse waarnemingen die door de waarnemers op een website als waarneming.nl worden ingevoerd. Iedereen kan daar aan meedoen. Bij het tellen voor projecten wordt van de vrijwillige teller een regelmatige bijdrage gevraagd. Het invoeren in waarneming.nl is, na registratie van enkele gegevens, geheel vrijblijvend. Of je nu één of honderd gegevens invoert, elke waarneming telt. En daarbij maakt het niet uit of er een soort in de eigen tuin, binnen de bebouwde kom, in een natuurgebied of in het agrarisch landschap is gezien. Alles doet mee, ook de algemene soorten verdienen het om opgenomen te worden. Het aantal soorten in een gebied bepaalt immers de natuurwaarde van een gebied. Hoe meer soorten, des te gevarieerder de biodiversiteit is. Recent is door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gesteld dat de waarnemingen uit o.a. waarneming.nl onmisbaar zijn voor het berekenen van trends. Dit is een activiteit die het CBS voor de verschillende PGO's uitvoert.

SOVON heeft samen met Vogelbescherming 2017 uitgeroepen tot het jaar van de Koekoek. Uitgangspunt is dat de stand van de Koekoek in ons land sinds 1985 afneemt en dat de reden daarvoor onbekend is. Oorzaken moeten niet alleen hier worden gezocht, maar kun-

nen ook tijdens de trek of in de overwinteringsgebieden hun oorsprong hebben. In het recent verschenen boek 'Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden' (2016) wordt voor dit gebied de achteruitgang bevestigd. De Koekoek wordt hier nu met 125-135 roepende mannetjes als een vrij talrijke soort beschouwd. Maar hoe staat de Koekoek er eigenlijk voor buiten het nationale park? Kortom, alle waarnemingen van Koekoeken, zowel van roepende mannetjes als van bieberende vrouwtjes, kunnen bijdragen aan een grotere kennis van deze soort die van half april tot half juli in ons land kan worden gezien.

Koekoek
(Bron: Saxifraga, fotograaf Mark Zekhuis)

De Zoogdierverseniging brengt de Laatvlieger, een vleermuissoort, in 2017 extra onder de aandacht van de Nederlandse natuurliefhebber. De Laatvlieger is eigenlijk een algemeen voorkomende soort, die in gebouwen zijn verblijfplaatsen zoekt. Maar de reden om in 2017 extra aandacht aan deze soort te geven, is het feit dat er nog veel onbekend is over de leefwijze van dit vliegende zoogdier. Volgens het boek 'De zoogdieren van Overijssel' (2011) komt de Laatvlieger ook in de Kop voor. De verspreidingskaart toont de waarnemingen in drie perioden van onderzoek. Het is bekend dat ook de Meervleermuis en de gewone Dwergvleermuis in gebouwen hun schuilplaatsen en kraamkolonies hebben. De soorten

zijn van elkaar te onderscheiden door tijdens het uitvliegen uit de kraamkolonies klaar te staan met een vleermuisdetector. Aanwijzingen voor het bepalen van de soort zijn dan het tijdstip van uitvliegen, de frequentie waarop hun geluid optimaal te ontvangen is en het ritme van de pulsen die zij uitzenden. Kent u een locatie met uitvliegende vleermuizen, dan is het nuttig om dat te melden.

De Vlinderstichting vindt alle soorten libellen en vlinders even belangrijk en is blij met elke waarneming die wordt ingevoerd. Veel gegevens worden verzameld in monitoring projecten, waarbinnen volgens een gestandaardiseerde methode wordt gewerkt. Iedereen die dat wil, kan zich opgeven om in voorjaar en zomer regelmatig een vaste route te lopen. Maar natuurlijk zijn alle waarnemingen van zowel bijzondere als algemene soorten welkom. Recent publiceerde de Vlinderstichting een overzicht van de Nederlandse soorten (de vlinderstand 2016), waarin schematisch werd aangegeven of de stand van een soort vooruit gaat, terugloopt of gelijk blijft. Onder de soorten die achteruitgaan is er één die de meeste leden wel zullen kennen, namelijk de dagpauwoog. Alle waarnemingen van deze soort en van alle andere soorten die u kent, blijven welkom.

Ravon, de organisatie die onderzoek aan reptielen, amfibieën en vissen bevordert, wijst evenmin een soort van het jaar aan. Het onderzoek van soorten in deze groepen is soms erg specialistisch en is niet voor iedereen weggelegd. Jaarlijks worden door Ravon weekeinden georganiseerd waarin gegevens over bepaalde diergroepen worden verzameld. En dat allemaal om meer te weten te komen over de verspreiding en leefwijze van soorten. Die kennis wordt dan op allerlei manieren vastgelegd. Zo verscheen er in 2016 een vissenatlas in Overijssel (in 2015 in Friesland), waaraan ook door de sportvisserij is meegewerkt. En in 2010 verscheen een boek over de reptielen en amfibieën in Drenthe. De ontwikkeling van het onderzoek naar DNA in watermonsters, waardoor de aanwezigheid van soorten kan worden vastgesteld, is in dit

kader bijzonder interessant. Het zou leuk zijn om eens te achterhalen waar in onze omgeving nog hazelwormen voorkomen. Deze pootloze hagedissen zullen we vooral moeten zoeken in de drogere delen van de Kop. Een ondersteunende foto bij de waarneming kan helpen om de soort te bepalen.

Hazelworm (foto: Ton Bode)

Floron onderzoekt planten en gaat een bijzonder jaar tegemoet. In 2017 is het 300 jaar geleden dat David de Gorter werd geboren. Hij was de man die aan de wieg van de floristiek in ons land stond. Het thema voor 2017 is dan ook '300 jaar planten kijken'.

Voor 2018 zal waarschijnlijk weer een soort van het jaar worden geduid of wordt extra aandacht voor een soortgroep gevraagd.

Daarnaast is 2017 ook het jaar van de botanische tuinen. Op 22 april start in alle 24 botanische tuinen in ons land een tentoonstelling over hun kroonjuwelen, de meest bijzondere planten die in de collectie voorkomen. Informatie over alle activiteiten is te vinden op de website www.botanischetuinen.nl.

Maar afgezien van de soorten die extra in de schijnwerpers worden gezet, blijft het gewoon leuk om naar alle diere- en plantengroepen te kijken. En de moeite om (leuke) vondsten aan waarneming.nl toe te vertrouwen, is slechts een kleine moeite. Wie doet er mee?

Auteur: Ton Bode

De laatvlieger in kort bestek

De laatvlieger is een grote vleermuis met een brede snuit. De soort heeft een lange vacht die vrij variabel van kleur is, maar meestal middel- tot donkerbruin. De buikzijde is een stuk lichter gekleurd en meestal geelachtig bruin. De snuit en oren zijn zwartbruin gekleurd. De laatvlieger verblijft in Nederland hoofdzakelijk in gebouwen waar hij kraamgroepen van tussen de 10 tot 60 dieren vormt (Dietz et al. 2011). In de Kop van Overijssel zijn kraamgroepen van ruim 100 dieren vastgesteld. In 2014 werd in Steenwijk-West een kraamgroep geteld van bijna 80 dieren en in 2016 een kraamgroep van 108 dieren. De soort komt in heel Nederland vrij algemeen voor, maar landelijk is er een indicatie dat het aantal laatvliegers afneemt (Janssen et al. 2008). Limpens et al. (1997) vermelden dat laatvliegers bij moerasen en veenweidegebieden zoals aanwezig in Friesland en de Kop van Overijssel, veel voorkomen. Laatvliegers verblijven niet ver van hun foerageergebied in gebouwen. Dit zijn in Steenwijk vooral woningen met zwarte sneldekkers (een soort dakpan), die gebouwd zijn in de jaren '80. Nieuwere gebouwen zijn vaak minder geschikt. Renovaties, verjaging en na-isolatie vormen een bedreiging voor deze soort. Er is echter zeer weinig bekend over de laatvlieger. Zo weten we nog niet goed waar deze dieren in de winter verblijven, hoewel er waarnemingen en aanwijzingen zijn waaruit blijkt dat ze dezelfde gebouwen gebruiken als

in de zomer. Dit jaar is het daarom het jaar van de laatvlieger. Vind u een vleermuis, raak de vleermuis dan niet aan. Laatvliegers kunnen hondsdoelheid hebben. Voor vragen en belangstelling m.b.t. vleermuizen of bij de vondst van een vleermuis, kunt u bellen of mailen met Johann Prescher, prescher86@gmail.com, 0630285367.

Literatuur over vleermuizen, waaronder de laatvlieger:

- Dietz, C., von Helversen, O., Nill, D. (2011) Vleermuizen - Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Utrecht: De Fontein - Tirion Uitgevers B.V., 2011.
- Janssen, R., Regelink, J., Huitema, H. (2008) Determinatie van vleermuizen ten behoeve van het meetnet Zoldertellingen Vleermuizen. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem, rapportnummer 2008-07.
- Limpens, H.J.G.A., Mostert, K., Bongers, W. (1997) Atlas van de Nederlandse Vleermuizen. Utrecht:KNNV, 1997. pp. 124-150.

Auteur: Johann Prescher

Wandeltip: Rottige Meente noordwest - 5 of 6,5 km

Startpunt:

Een aardige route naar het startpunt gaat als volgt. Rijd via Oldemarkt en Ossenzijl richting Kuinre. Ga direct na het laatste huis in Ossenzijl rechtsaf, de Burgemeester Van der Veenweg op. Blijf deze weg volgen tot je in Spanga bij de N351 komt. Hier rechtsaf richting Nijetrijne. Je rijdt nu op de Pieter Stuyvesantweg. Na 3 km zie je rechts een bruin bord met het opschrift: "P Start wandelroute". Enkele meters voorbij dit bord is links van de weg de parkeerplaats. Let op, je rijdt er gemakkelijk voorbij. Daarom ook een adres: Pieter Stuyvesantweg 134, 8481JA Nijetrijne. De parkeerplaats is naast dit witte huis.

We volgen een deel van de rode paaltjesroute. Wie zin heeft in een lange wandeling kan de gehele rode route van 15 km volgen. Je komt dan ook door het natuurgebied Brandemeer. Zie het informatiebord op de parkeerplaats.

De Rottige Meente is een vogelrijk gebied. Vergeet vooral je verrekijker niet.

Routebeschrijving:

A. Loop langs het informatiebord (1) achter op de parkeerplaats en volg het graspad langs een petgat. Aan het einde linksaf en direct weer rechtsaf. Je loopt door een moerasbos. Na 300m steek je een bruggetje over en loop je over een vlonder. Direct na het vlonderpad linksaf. Na opnieuw 300m bij een paaltje met een rood schild linksaf. Bij wandelknooppunt 99 rechtsaf. Steek de Scheene (2) over en ga aan de overkant rechtsaf. Let op de horsten van pluimzegge aan de oever van de Scheene. Ze zijn hier mooi te zien. Op een driesprong van schelpenpaden moeten we kiezen. Voor de langere route gaan we rechtsaf. Lees verder bij **B**. Voor de kortere route gaan we rechtdoor en na 400m bij wandelknooppunt 85 linksaf. Lees verder bij **C**.

B. We lopen even verderop weer langs de Scheene en komen uit bij een grote sluis, die de verbinding vormt met de Helomavaart daarachter. Achter het sluiswachtershuis zien we molen De Rietvink (Je kunt er gemakkelijk naartoe lopen.) en nog wat verderweg molen De Reiger (3). Bij de sluis linksaf, wandelroute 93. We passeren een Amerikaanse windmotor die eind 2016 geres-taurreed werd (3). Bij wandelknooppunt 93 linksaf. We volgen nu het oude kerkpad dat achter langs Munnekeburen en Scherpenzeel loopt. Bij wandelknooppunt 85 gaan we rechtdoor.

C. We komen uit bij de kerk van Munnekeburen. Hier bij wandelknooppunt 52 linksaf. We lopen door een gebied waar nieuwe petgaten zijn gegraven. Bij wandelknooppunt 32 rechtsaf. We lopen over een brug en direct via een tweede brug steken we de Scheene weer over. Blijf het pad volgen tot je op de verharde weg uitkomt. Op de ventweg linksaf. Na 400m ben je weer op de parkeerplaats.

Toelichting:

1. De Rottige Meente is een onderdeel van de Groote Veenpolder, een polder die omsloten wordt door Tjonger, Linde en Helomavaart. De polder bestaat uit twee delen, namelijk de Grachtkavel en de Scheenekavel. De weg die van Spanga via Scherpenzeel naar Munnekeburen loopt vormt de grens tussen deze delen. De Grachtkavel die ten westen en ten zuiden van deze weg ligt, is een veenweidegebied waar veehouderij de belangrijkste bron van bestaan is. De Scheenekavel ten oosten van genoemde weg wordt tegenwoordig Rottige Meente genoemd en bestaat grotendeels uit natuurgebied. De “meente” is van oudsher een stuk grond dat in gemeenschappelijk gebruik is. Het woord “rottige” betekent dat er sprake is van “veenachtig, moerassig laaggelegen land” dat moeizaam gebruikt kan worden. De Rottige Meente werd dan ook lange tijd voornamelijk gebruikt als hooiland, behalve direct langs de Scheene waar turf gewonnen werd. Onze wandeling voert door het noordwestelijke deel van de Rottige Meente. Het is een gebied met petgaten en legakkers die hier trekpaten en zetwallen worden genoemd. Een zetwal is in tegenstelling tot een legakker met grond opgehoogd. Verder zien we rietlanden, moerasbos en veenweides.

2. De Scheene. We moeten ons voorstellen dat het gebied tussen Tjonger en Linde rond het jaar 1000 nog grotendeels uit wildernis bestond waar geen of heel weinig mensen woonden. Pas na 1100 vond geleidelijk bewoning plaats in het relatief droge midden tussen de riviertjes. Ontginning vond plaats vanuit het midden naar de rivieren toe. Ergens tussen 1200 en 1400 werd een scheidingssloot of -vaart gegraven vanaf Nijeholtpade tot aan Spanga. Dit is de Scheene, die toen de scheiding vormde tussen twee ontginningsgebieden. Aan de ene kant van de Scheene ontstonden de dorpen Oldetrijne en Nijetrijne en aan de overzijde de dorpen Spanga, Scherpenzeel en Munnekeburen. De Scheene vormde tevens de dorpsgrens. Het veen in deze gebieden was niet van hoge kwaliteit vanwege overstromingen door de Zuiderzee. Daarom begon men ook pas laat met vervening op commerciële basis. Eerder al had vervening plaatsgevonden voor eigen gebruik. Het hoogtepunt van de vervening duurde van 1850 tot 1930. In die periode werd de Scheene druk bevaren door turfschepen, die de turf afvoerden via de Helomavaart. Tegenwoordig vindt vooral recreatievaart plaats.

De bruggetjes over de Scheene zijn draaibruggen. Deze bieden de mogelijkheid van doorvaart voor hogere schepen. De “hondenhokjes” op de draaibruggen zijn deels gevuld met zand, dat bedoeld is als contragewicht om de brug bij het draaien in evenwicht te houden.

3. Dichtbij de Scheenesluis staat molen De Rietvink en iets verder weg zien we molen De Reiger, toepasselijke namen in dit land van riet en water. Om de Groote Veenpolder droog te houden, werden tussen 1855 en 1879 zes windmolens gebouwd. Over mooie namen brak men zich het hoofd niet, heel prozaïsch kregen ze alleen een nummer. Pas veel later werd molen nummer 1 De Rietvink genoemd en molen nummer 5 De Reiger. De andere vier molens zijn verdwenen. In 2010 werd De Rietvink prachtig gerestaureerd, zelfs zo goed dat hij in geval van nood weer in gebruik genomen kan worden om de Scheenekavel te bemalen. In 2005 kreeg ook De Reiger een herstelbeurt. Die laatste molen wordt gebruikt als recreatiewoning.

In 1921 kwam daar nog een Amerikaanse windmotor bij, een windmolen met een groot aantal schoepen. Deze windmotor werd gebouwd langs de Helomavaart iets ten westen van de Scheenesluis, maar raakte in de loop der jaren in verval waarbij alleen het onderstel nog min of meer intact bleef. Eind 2016 was men bezig de windmotor in oude luister te herstellen. De windroos krijgt een doorsnede van 12 meter.

Auteur: Theo van de Graaf

Excursie verslagen

Een nachtelijke zoektocht naar Bosuilen

Het is zaterdagavond 17 december 2016 . In het aardedonker maken zo'n 25 paar voeten een knerpend geluid op het fijne grind van het fietspad, dat door het oude bos op de Woldberg voert. Ze behoren toe aan evenzoveel vrouwen, mannen en kinderen, die meedoen aan de inmiddels traditioneel geworden jaarlijkse uilenexcursie. Een enkele keer flitst een lampje op een smartphone aan om als baken te dienen. In de verre achtergrond is het geluid hoorbaar van het voortrazende verkeer op de A32 en zo nu en dan van een voorbij snellende intercity op weg naar Leeuwarden of Zwolle. Om de tien minuten houdt het gezelschap halt om te proberen met gespitste oren het geluid op te vangen van de mannelijke Bosuil, die in deze tijd van het jaar op zoek is naar een vrouwtje. Met zijn geroep wil hij ook aan andere mannetjes laten weten dat dit gebied van hem is en dat anderen niet moeten wagen dit te betreden. Hij is hier heer en meester en wil hier samen met zijn vrouwtje in februari/maart een nestje bouwen, eieren uitbroeden en jongen grootbrengen. Om hem te verleiden zijn mysterieuze roep in de duisternis te laten klinken, laat Thijs Krösschel, de gids, via zijn mobiele telefoon het geluid van zowel een bosuilman als -vrouw horen. Het

gezelschap wacht in spanning af of deze roep door de echte bosuil wordt beantwoord, maar helaas..... het resultaat blijft uit en de stilte overheerst. De kleine stoet zet zich weer in beweging op weg naar de volgende stop, waar het ritueel wordt herhaald en helaas ook nu zonder resultaat. De uil laat zich niet horen, alsof hij in de gaten heeft dat de lokroep die hij hoort niet van een echte levende soortgenoot afkomstig is. Als na anderhalf uur en diverse stops de eindstreep in de duisternis opdoemt, zijn er achter in de groep nog enkelen die heel in de verte een bosuil horen roepen. Erg overtuigend is het niet..... maar toch.....

Met dank aan Liesbeth Pit, die het gezelschap vanaf de parkeerplaats bij het tunneltje in Tuk feilloos door het pikdonkere bos leidde en Thijs Krösschel, die veel interessante informatie verschafte over de bosuil.

Auteur: Jan Feenstra

Boeiende excursie over bomen, struiken en knopvormen in de winter

Het is afgelopen zaterdagmorgen 11 februari 2017 ijs- en ijskoud als om tien uur toch nog een handjevol belangstellenden naar Park Rams Woerthe in Steenwijk komt om de excursie over bomen, struiken en knopvormen in de winter bij te wonen.

Piet Hein Klip, de ervaren natuurgids van IVN Noordwest-Overijssel en organisator van deze excursie, legt aan de hand van dertig verschillende takken uit om welke bomen en struiken het gaat en hoe je kunt zien dat de desbetreffende boom- en struiksoort al in één knop aanwezig is. Daarna begint de wandeling door

het prachtige park om datgene wat Piet Hein Klip heeft verteld daadwerkelijk in de praktijk waar te nemen. En niet alleen dit onderwerp komt aan de orde, maar ook allerlei andere natuurweetjes passeren de revue. Bovendien weet Piet Hein ook heel veel bijzonderheden te vertellen over het bijbehorende landhuis en het park zelf. Dat mag in zijn soort erg uniek worden genoemd. Door al deze wetenswaardigheden is men de kou al snel vergeten en is het al snel twaalf uur geworden, de eindtijd van de excursie.

Onmogelijke waarneming

Fotograaf: Gert Stegeman

Op 26 januari 2017, hartje winter, werd bij Steenwijk in de Auken, hoek Gasthuisdijk, Dwarsgracht Oost een hermelijn met een jong op het ijs gefotografeerd. Iets wat tot dan toe door deskundigen voor onmogelijk werd gehouden. In Nederland krijgen Hermelijnen normaliter namelijk voor het eerst pas jongen rond eind maart. Na een flinke discussie bleek het toch om een Hermelijnjong te gaan. Een uiterst unieke waarneming voor Nederland. Jonge Rat of jonge Hermelijn?

Onmiddellijk nadat de foto op de website van Vroege Vogels verscheen, ontstond een discussie over de identiteit van het jong. Was het een jonge Rat die als prooi geldt voor de Hermelijn of was het een jong van het beestje zelf? In eerste instantie dacht de Werkgroep Kleine Marterachtigen (WKM) dat het ging om een jonge Rat. Na raadpleging van verschillende deskundigen en meer foto's van het moment, concludeerde de WKM echter dat het toch om een Hermelijnjong ging. "Doorslaggevend zijn de zogenaamde 'manen' die op de hals van het jonge dier te zien zijn. Deze

zijn kenmerkend voor jonge Hermelijnen", zo meldt Erwin van Maanen, voorzitter van de WKM. Ook is bij de Hermelijn een hangbuikje te zien, dat veelal op opgezwollen melkklieren duidt.

Hermelijnjong in Januari zeer opmerkelijk Volgens de wetenschappelijke literatuur vindt de geboorte van Hermelijnen in de lenteperiode plaats. Dit is strikt fysiologisch geregeld door daglengte en zelfs onder laboratoriumomstandigheden moeilijk of niet te manipuleren. "Het is daarom zeer vreemd en uitzonderlijk dat het diertje zo vroeg in het seizoen geboren is; maanden te vroeg zelfs. Een grote uitzondering op de regel", aldus van Maanen. Verklaring voor het vroege jong Een mogelijke verklaring voor het extreem vroege hermelijnjong is dat het dier wellicht langdurig onder of bij een sterke kunstmatige lichtbron leefde, bijvoorbeeld bij een kas of een 24-uur verlichte veestal, die relatief veel in de omgeving van Steenwijk te vinden zijn.

Bron:

www.vroegevogels.vara.nl / 3 februari 2017

Uit het IVN-bestuur

De meeste onderwerpen, die in het IVN-bestuur aan de orde komen, worden niet in deze rubriek gepubliceerd, omdat ze vaak al in de vorm van afzonderlijke publicaties in “Koppel” aan bod komen. Als dat niet het geval is, is deze rubriek de informatiebron.

Coördinatoren

Op 30 januari 2017 vond de jaarlijkse ontmoeting plaats tussen het bestuur en de coördinatoren van de verschillende verenigingsgroeperingen: de natuurgidsen, de jeugd natuurclub, het team uurtje natuurtje, de vogelgroep, de natuurkoffer, de website en pr. Alle hierbij betrokken vrijwilligers werden namens het bestuur door voorzitter Rian Hoogma bedankt voor hun inbreng. Door iedere groepering is een jaarverslag gemaakt, dat te lezen is op de website: www.ivn.nl/afdeling/noordwest-overijssel.

Participatie

Het bestuur besloot dit jaar deel te nemen aan enkele regionale en landelijke activiteiten. Dit zijn de week van het Nationaal Park, de Sloopjesdag van IVN, het buitenfestival van SBB en de activiteit “Over” ’t Hek. In welke vorm IVN zal deelnemen, wordt nog nader gezien.

De Eese

Gezien de succesvolle lezing over de cultuurhistorie van “De Eese” is Harry Bouwman bereid gevonden in aansluiting hierop een wandeling/excursie door dit gebied te leiden. Deze vindt plaats op 21 april tijdens de week van het Nationaal Park. Een echte aanrader! (zie onder Excursies)

Donateurs

Naast leden kent IVN ook donateurs. Deze betalen een vaste jaarlijkse bijdrage en ontvangen daarvoor het ledenblad “Koppel”. Om meer donateurs en uiteraard ook leden te werven, wordt momenteel een poster ontwikkeld, die bij de diverse activiteiten zal worden ingezet.

Afscheid

De laatste bestuursvergadering, die aan de algemene ledenvergadering vooraf ging, vond plaats op 22 februari 2017. Voor bestuurslid Els Heibrink en secretaris Lute Nederhoed was het een gedenkwaardige bijeenkomst omdat dit hun laatste bestuursvergadering was wegens het verstrijken van de statutaire zittingsduur. Beiden hebben veel betekend voor IVN Noordwest-Overijssel, waarvoor het bestuur zijn waardering uitsprak. Voor Els wordt nog naar een opvolger gezocht en Lute wordt na de ledenvergadering opgevolgd door Roely Luyten.

Tot zover dit korte verslag. Voor tussentijdse informatie en tal van natuurweetjes kunt u altijd terecht op de inmiddels sterk vernieuwde website van IVN en/of op de Facebookpagina.

Jan Feenstra

*Beste lezers,
Als gevolg van allerlei omstandigheden zijn helaas de laatste twee pagina's niet meegedrukt.
We hebben deze los bijgevoegd.
Onze excuses,
De redactie*

**KNNV Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
vereniging voor veldbiologie**

KNNV Afdelingsbestuur
Postbus 171
8330 AD Steenwijk
Bankrek.nr: NL95INGB0001027674 t.n.v. KNNV,
afd. De Noordwesthoek Steenwijk.

Voorzitter

Ton Bode
0521 512074
voorzitter@noordwesthoek.knnv.nl

Secretaris

Thijs Krösschell
0521 795081
secretaris@noordwesthoek.knnv.nl

Tweede secretaris

Tilly Berkenbosch
0513 688463
tilly.berkenbosch@planet.nl

Penningmeester en ledenadministratie

Annette Bos
06 51387138
penningmeester@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid

Emile de Leeuw
0653643469
webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Bestuurslid vacant

Bestuurslid vacant

Waarnemingen

Ton Bode
0521 512074
ton.bode@planet.nl

**IVN Vereniging
voor natuureducatie en
duurzaamheid**

IVN Afdelingsbestuur
Postadres Het Eenspan 6
8332 JG Steenwijk
Bankrek.nr: NL45INGB0000342784 t.n.v. IVN
afd. Noordwest Overijssel Steenwijk

Voorzitter

Rian Hoogma
Binnenpad 44, 8355 BS Giethoorn
0521 362279
jagerhoogma@hotmail.com

Secretaris

Roely Luyten
Het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk
0521-523740
0611317756
IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Ledenadministratie

Lyda Feenstra
de Hilde 4, 7948 DS Nijveen
0522 251098
lydafeenstra45@gmail.com

Penningmeester

Maarten Punt
Venebosweg 2, 8376 EN Ossenzijl
0561 851393
puntm@casema.nl

Bestuurslid

Henk Mulder
Oudeweg 97, 8376 HS Ossenzijl
0561 477574
henkmulder525@gmail.com

Bestuurslid vacant

N.B.De Noordwesthoek heeft een ANBI-status.

Werkgroepen KNNV en IVN

KNNV

Vogelwerkgroep

vacature coördinator

Weidevogelbescherming Ynske Ypma

0521 360921

ynskeypma@home.nl

Wintervoeding Jaap de Jong

0521 362389

Plantenwerkgroep Candida van Wirdum

0521-521106

candida@jolicoeur.nl

Vlinderwerkgroep Gerrit Padding

0521 516771

gerritpadding@hotmail.com

Geologiewerkgroep Wim Brussee

0521 516373

krebberbrussee@hetnet.nl

Werkgroep Wolterholten Ernst J.Kleis

0521 513845

ej.kleis@hetnet.nl

Lezingen vacature t.a.v. Ton Bode

ton.bode@planet.nl

Excursies vacature voor Saskia Holleboom en

Hugo Hemelrijk

0521 850963

saskia_holleboom@hotmail.com

Natuur en milieuplatform Henk Plat

0561 452117

henk.plat@planet.nl

Websitebeheer Emile de Leeuw

0653 643469

webmaster@noordwesthoek.knnv.nl

Website: www.knnv.nl/noordwesthoek

De Contributie en lidmaatschap

KNNV leden € 34,50

KNNV huisgenootleden € 19,50

NWH en NWH huisgenootleden € 17,00

(nieuwe NWH leden niet meer mogelijk)

Contributie moet voor 1 maart ontvangen zijn.

Opzegging schriftelijk vóór 1 november opgeven aan de Ledenadministratie

Leden ontvangen het blad "Koppel" en het tijdschrift van de landelijke KNNV.

IVN

Excursies en gidsen

Coördinatie: Henk Mulder

0561 477574

henkmulder525@gmail.com

Aanvraag excursies en gidsen:

Roely Luyten

het Eenspan 6, 8332 JG Steenwijk

IVN-secr.NWO@ziggo.nl

Uurtje Natuurtje

Lucille Keur

0561 477574 / 0624792192

lkeur@hetnet.nl

Vogels

Albert Steenberg

0521 513547

albsteenbergen@hotmail.com

PR

Jan Feenstra, Nijeveen

0522 251098 / 06 53116070

janfeenstra46@gmail.com

Natuurkoffers

Contactpersoon: Gerry Teurlinckx

0521 513495

gerryteu@planet.nl

Werkgroep Jeugdnatuurclub

De Weerribben

Contactpersoon: Wieke Nijland

0522 244766

janenwieke88@gmail.com

Websitebeheer

Louis Volkers

0521 521377

ivn.nwo.web@gmail.com

Website:

www.ivn.nl/afdeling/noordwestoverijssel

Contributie IVN € 20,00 per jaar

Leden ontvangen het blad "Koppel" en "Mens en

Natuur", tijdschrift van het landelijk IVN

Donateur kan iedereen worden, die geen wer-

kend lid kan of wil zijn, maar wel het verenigings-

werk wil steunen: bijdrage € 20,00 incl "Koppel"

Huisgenootenlid bijdrage € 5,00

Beëindiging van het lidmaatschap IVN Noord-

west Overijssel, via schriftelijke opzegging bij

het secretariaat van het IVN vóór 1 november

van het lopende jaar.

Johann Prescher ©

IVN
Vereniging voor
natuureducatie en
duurzaamheid afdeling
Noordwest-Overijssel

KNNV
vereniging voor
veldbiologie
De Noordwesthoek